

УДК 338.012; 330.341.1

Лободзинська Т.П.

Національний технічний університет України «КПІ»

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПРИКЛАДІ КАБЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

GOING IS NEAR DETERMINATION OF INNOVATIVE UNIT COST ON EXAMPLE OF CABLE INDUSTRY

Розглянуто особливості та методичні підходи до формування собівартості інноваційної продукції на прикладі кабельної галузі. Описано економіко-математичну модель «витрати на дослідження та розробки— собівартість — дохід від реалізації».

Рассмотрены особенности и методические подходы по формированию себестоимости инновационной продукции на примере кабельной отрасли. Описано экономико-математическую модель «затраты на исследование и разработку — себестоимость — доход от реализации».

It is discerned the peculiarities and systematic approaches to of formed cost price of innovation products as a site as an example cable branch. It is described economics and mathematics model “the expenditures on the investigation and working out – cost price – income from realization”.

Ключові слова: інноваційна продукція, конкурентоспроможність продукції кабельної галузі, науково-технічні дослідження та розробку, собівартість продукції, економіко-математична модель.

Вступ. На сучасному етапі в умовах ринкової економіки перед підприємствами стоїть низка завдань: стійкий розвиток, забезпечення конкурентоспроможності продукції, отримання довготермінового прибутку.

Для створення вітчизняної конкурентоспроможної продукції необхідно значно підвищити роль інновацій, що виступають найважливішим фактором економічного зростання. Інвестиційні процеси в різних галузях промисловості є об'єктом посиленої уваги наукових досліджень, про що свідчить значна кількість робіт з цієї проблематики таких авторів, як А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.В. Гриньов, М.П. Денисенко, М.А. Дмитренко, Л.К. Безчасний, О.С. Гайфутдинова, О.Б. Жихор, І.П. Макаренко, Н.П. Мешко та інші. Питанню формуванню собівартості продукції та ціноутворенню приділили свої роботи Н.І. Верхоглядова, М.Г. Калінін, П.Н. Шуляк, А.М. Яновський, М.С. Арбютіна, Л.Л. Данілова, С.В. Петровська та багато інших.

У центрі уваги цього дослідження – процес формування собівартості інноваційної продукції кабельної галузі з урахуванням витрат на дослідження та розробку.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження необхідності включення у собівартість та ціну інноваційної продукції витрат на науково-технічні дослідження та розроблення нового виду продукції.

Методологія. Дослідження ґрунтується на аналізі фактичного матеріалу, статистичних даних. Використані такі загальнонаукові методи, як пізнання, аналіз і синтез, системний та статистичний аналіз, емпіричне дослідження, порівняння та ретроспективний аналіз.

Результати дослідження. Важливим фактором формування конкурентоспроможності галузей національної економіки, їх становлення, розвитку та зміцнення стає інтенсифікація інноваційної діяльності [3]. Одне з важливих питань, що вирішується кожним підприємством, є розроблення механізму ціноутворення, який, зважаючи на ринкову ситуацію, повинен мати гнучкий характер.

Завдяки правильному механізму ціноутворення підприємство забезпечує собі стабільне положення на ринку, активізує споживчий попит, досягає заданої величини прибутку на одиницю вкладеного капіталу. Разом з тим зміна ціни на продукцію, особливо нового виду, викликає не завжди адекватну реакцію попиту на товар, що пов'язане з неможливістю визначити реальну цінність певного виду продукції.

Важливим видом витрат підприємств електротехнічної галузі, що займаються розробленням та впровадженням нових видів інноваційної продукції, є витрати на дослідження та розробки.

Відповідно до П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [2]:

Дослідження – заплановані підприємством дослідження, які проводяться ним уперше з метою отримання і розуміння нових наукових і технічних знань.

Розробка – застосування підприємством результатів досліджень та інших знань для планування і проектування нових або значно вдосконалених матеріалів, приладів, продуктів, процесів, систем або послуг до початку їх серійного виробництва чи використання.

На сьогоднішній день, відповідно до чинного законодавства, не визнаються активом, а підлягають відображенню у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені, витрати на дослідження, рекламу та просування нової продукції на ринку. У зв'язку з цим значна частина витрат, понесених в процесі розробки (амортизація нематеріального активу у вигляді об'єкта права інтелектуальної власності на патент), виробництва та реалізації нового виду продукції з його використанням не буде включена в собівартість даного виду продукції, а отже, не матиме впливу на формування його ціни [2, 6].

Звісно, питання щодо включення даного обсягу витрат до складу собівартості є досить дискусійним, враховуючи те, що такий захід підвищить

собівартість, а відтак і ціну самого виробу [4, 5, 6].

Разом з тим вважаємо що інноваційний продукт, яким є досліджуваний вид кабельно-провідникової продукції, має враховувати не тільки матеріальні та трудові витрати на його виготовлення, а й містити певну частку витрат на його безпосереднє розроблення. У зв'язку з зазначеним вважаємо за доцільне внесення пропозиції щодо врахування витрат на розробку науково-технічної продукції (у тому числі реінвестованої на ці цілі частки прибутку) у формуванні собівартості та ціни на новий вид продукції.

При цьому можливі два варіанти відшкодування витрат на інноваційну діяльність за рахунок продукту, отриманого в результаті такої діяльності.

1. Реалізація продукції, виготовленої на основі інноваційної технології. При цьому витрати на інноваційні дослідження та розробки мають бути частково включені до ціни таких виробів.

2. Ліцензійна передача прав на використання інноваційної технології як об'єкта інтелектуальної власності (комерціалізація). В даному випадку ключовим питанням є обґрунтування ціни ліцензії з метою покриття за рахунок її видачі витрат на розроблення даного інноваційного продукту.

Розглянемо перший варіант компенсації витрат на дослідження та розробку нового виду кабельно-провідникової продукції, де ключовим проблемним питанням слід виділити: яка саме частина таких витрат має бути закладена у ціну виробу, виготовленого із застосуванням об'єкта інтелектуальної власності. Разом з тим головним питанням, що підлягає дослідженню, є визначення оптимального рівня (норми) включення таких витрат у ціну інноваційного продукту з метою формування на нього стабільного, конкурентоспроможного попиту.

Виходячи з попередніх досліджень, бачимо, що ціна як один з основних факторів конкурентоспроможності товару значно впливає на рівень попиту, а тому надмірне завищення його собівартості шляхом включення всієї суми витрат на дослідження може привести до зворотного ефекту. Разом з тим, невключення цих витрат у ціну взагалі суперечить економічним законам, згідно з якими собівартість має містити усі витрати, пов'язані з виготовленням продукції.

При розгляді цінової політики щодо формування ціни нового інноваційного продукту можна виділити кілька варіантів, що передбачають різні погляди на включення витрат на дослідження і розробки у ціну. Зміст першого варіанту ціноутворення на інноваційний продукт полягає у тому, що під час освоєння продажу нового інноваційного продукту його слід продавати за низькою ціною, що не покриває не тільки підвищених у цей період витрат на освоєння виробництва інновацій, але й запланованої (після закінчення освоєння виробництва) собівартості товару. В першому випадку витрати на дослідження і розробку не включаються у ціну нового виду інноваційної продукції (табл. 1).

Такий варіант передбачає орієнтацію на ціну реалізації нового продукту, що забезпечить мінімальну рентабельність реалізації.

Другим варіантом формування цінової політики виведеного на ринок нового інноваційного продукту є варіант, що ґрунтується на жорсткому патентному захисті та наявності платоспроможного попиту. Цей варіант характеризується виведенням на ринок нового товару за завищеною ціною, що обґрунтовується наявністю актуальної потреби на даний товар, та її наступним зниженням з появою на ринку конкурентів, що почали повторну розробку і паралельне патентування продукту.

Третім варіантом є різновид вищеописаної політики, коли інноваційна монополія використовується не для одержання монопольного надприбутку, а з метою закріплення покупців і формування у такий спосіб особливо цінного нематеріального активу підприємства у вигляді його постійної клієнтури, гудвілу інноваційного підприємства, що оцінюється шляхом капіталізації його надлишкових (понад середньогалузевих) прибутків відносно аналогічного розміру власного капіталу.

Таблиця 1

Цінова поведінка нового виду продукції при різних варіантах відображення витрат на дослідження і розробки

Позиція щодо включення (невключення) у ціну витрат на дослідження	Рівень ціни на інноваційну продукцію	Ефект для підприємства
Витрати на дослідження і розробки не включаються у ціну інноваційного виду продукції	Низька ціна	Мінімальна рентабельність реалізації
Витрати на дослідження і розробки повністю включаються у ціну інноваційного виду продукції	Висока ціна	Максимальна рентабельність реалізації, зумовлена платоспроможним попитом на новий вид продукції
Витрати на дослідження і розробки частково включаються в ціну інноваційного виду продукції	Невисока ціна	Середня норма рентабельності та в як компенсація – формування позитивного гудвілу інноваційного підприємства

З метою визначення оптимального рівня витрат на інноваційні дослідження та розробки, що підлягають включенню у ціну інноваційного продукту, застосовуються методи економічного моделювання.

Успішне розв'язання задач моделювання та управління функціонуванням таких складних систем, як економічні об'єкти і процеси, потребує комплексного використання цілісної системи моделей і методів як теоретико-аналітичної, так і емпіричної природи.

Формування економіко-математичних моделей є досить тривалим процесом, що потребує знань, праці та часу, але ще важче створити модель, досить тотожну до реальності.

Для деталізації об'єкта і предмета дослідження, визначення рівня ефективності економічних процесів, розкриття змісту і сутності механізму ціноутворення на інноваційну продукцію підприємства, побудови моделі оптимального ціноутворення, аналізу статистичних даних, поведінки витрат і фінансових результатів при різних рівнях інноваційної активності підприємства, отримання експертних оцінок щодо окремих видів важкодоступної інформації, дослідження явищ і процесів, які пов'язані з прийняттям рішень у конфліктних ситуаціях і в умовах невизначеності, розроблення практичних рекомендацій щодо обґрунтування та впровадження системи ціноутворення на інноваційну продукцію з урахуванням витрат на її розроблення та формування умов впровадження стратегії інтегрального розвитку застосовується ряд економіко-математичних методів і моделей, запропонованих різними авторами [3, 4, 5].

При здійсненні постановки завдання моделювання економічних об'єктів і процесів використовується чітке формулювання цілей і завдань дослідження реальної системи, обґрунтовується необхідність імітаційного моделювання, обирається методика розв'язання задачі з урахуванням наявних ресурсів, визначаються необхідність і можливість декомпозиції задачі.

Економіко-математичні методи дають змогу найбільш повно, адекватно і коректно описувати й аналізувати багатофункціональну підсистему ціноутворення, а також скласти алгоритм побудови економіко-математичної моделі «витрати на дослідження та розробки — собівартість — дохід від реалізації». З цією метою вважаємо за доцільне застосування регресивних математичних моделей, які базуються на оцінці залежності між динамікою розміру доходу від реалізації продукції (на прикладі кабельно-провідникової продукції ЗАТ «Завод «Південкабель») та її собівартістю за умови включення та невключення до її складу витрат на дослідження і розробки, понесених на інноваційну розроблення даного виду КПП. Це дасть змогу визначити оптимальний рівень витрат, які підприємство зможе включити у собівартість нових видів продукції без ризику втрати доходу від реалізації даної продукції.

Для проведення такого економічного аналізу нами використовується проста (парна) лінійна регресійна модель, яка в загальному має такий вигляд:

$$y = a_0 + a_1x + u, \quad (1)$$

де, y — залежна змінна (регресанд);

a_0, a_1 — невідомі параметри моделі, які потрібно знайти;

x — незалежна змінна (регресор);

u — випадкова складова (залишок, похибка).

Якщо для знаходження параметрів моделі використані дані не всієї генеральної сукупності, а деякої вибірки, то отримаємо наближені значення параметрів та функцію, що називається емпіричною:

$$y = a_0 + a_1 x \quad (2)$$

Отже, прогнозування рівня витрат, що підлягають включенню у ціну кабельно-провідникової продукції, із застосуванням зазначеної моделі реалізується за такою послідовністю:

1. Виявлення залежної та незалежної величин.
2. Виявлення характеру та форми зв'язку між y та x .
3. Побудова регресійної моделі та пошук її параметрів. Аналіз параметрів регресійної моделі.
4. Побудова альтернативної регресійної моделі при зміні величини незалежної змінної. Пошук оптимального рівня незалежної змінної при необхідному рівні залежної змінної.
5. Інтерпретація результатів знайдених параметрів та їх основних характеристик.

Для цього необхідно відповісти на такі запитання: як оцінити коефіцієнт регресії, як узагальнити концепцію оцінки, яким чином параметри реагують на зміни у вибірці, як використовувати регресійну модель, як знайти довірчий інтервал.

Для побудови прогнозу рівня доходу від реалізації кабельно-провідникової продукції використана інформація «Звіту про фінансові результати ЗАТ «Завод «Південкабель». Фактором, що найістотніше впливає на рівень доходу від реалізації та пов'язаний з витратами на інноваційну розробку продукції, визначена собівартість реалізованої продукції. Дохід у даному випадку є залежною змінною, собівартість — незалежною.

На площині XOY наведено динаміку зростання доходу від реалізації кабельно-провідникової продукції та її собівартості (рисунок 1).

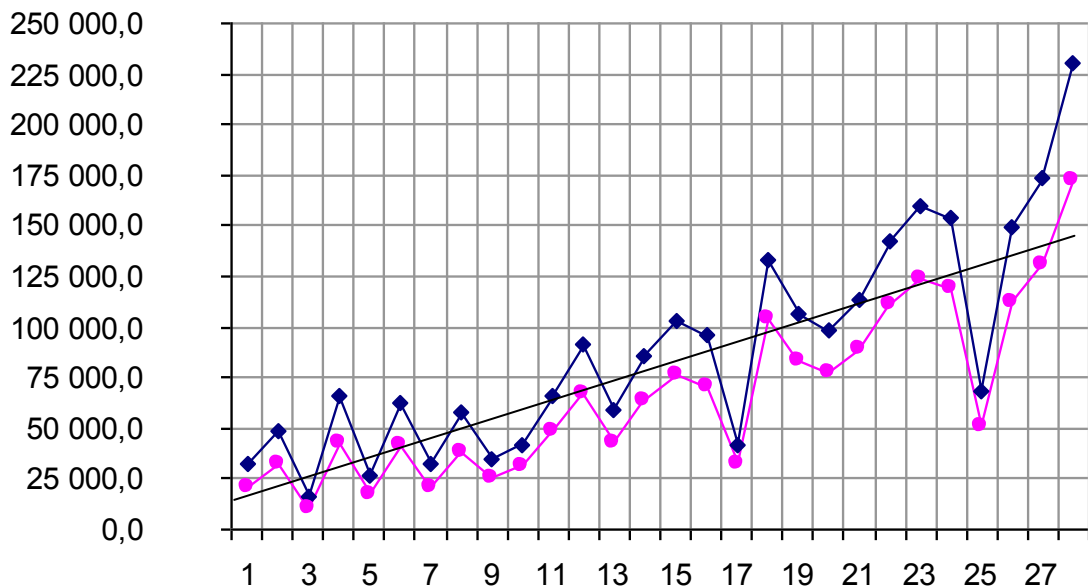

Рис. 1. Динаміка зростання доходу від реалізації кабельно-провідникової продукції та її собівартості

З рисунка видно, що побудовані точки розміщені біля прямої лінії. Через область, в якій розміщені побудовані точки, можна провести безліч прямих ліній.

Згідно з методом найменших квадратів із цієї безлічі прямих вибирається така пряма, для якої сума квадратів відхилень теоретичних значень змінної y , розташованих на прямій, від її практичних значень була б найменшою.

Для i -го спостереження практичне значення (y_i) знаходиться з досліду (спостереження) над об'єктом, що вивчається. Теоретичне значення визначається за допомогою емпіричної функції — (2).

Тоді відхилення для i -го спостереження обчислюється за формулою

$$u_i = y_i - \hat{y}_i = y_i - \hat{a}_0 - \hat{a}_1 x_i; \quad (3)$$

$$i = 1, 2, \dots, n.$$

Складемо вираз для суми квадратів відхилень:

$$\sum_{i=1}^n u_i^2 = \sum_{i=1}^n (y_i - \hat{a}_0 - \hat{a}_1 \times x_i)^2 = S(\hat{a}_0, \hat{a}_1) \rightarrow \min$$

Таким чином, сума квадратів відхилень є функцією від параметрів a_0 і a_1 . Необхідні умови мінімуму суми квадратів відхилень такі [3]:

$$\begin{cases} \frac{\partial S}{\partial a_0} = 0 \\ \frac{\partial S}{\partial a_1} = 0 \end{cases} \quad (4)$$

$$\begin{cases} \sum_{i=1}^n 2(y_i - a_0 - ax_i) \cdot (-1) = 0 \\ \sum_{i=1}^n 2(y_i - a_0 - ax_i) \cdot (-x_i) = 0 \end{cases} \quad (5)$$

В результаті перетворень отримаємо систему нормальних рівнянь для знаходження параметрів простої лінійної регресії:

$$\begin{cases} n\hat{a}_0 + \hat{a}_1 \sum_{i=1}^n x_i^2 = \sum_{i=1}^n y_i \\ \hat{a}_0 \sum_{i=1}^n x_i + \hat{a}_1 \sum_{i=1}^n x_i^2 = \sum_{i=1}^n x_i y_i \end{cases} \quad (6)$$

Розв'язавши систему нормальних рівнянь, дістанемо такі формули для знаходження параметрів простої лінійної регресії:

$$\begin{cases} \hat{a}_1 = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i y_i - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i^2 - (\bar{x})^2}, \\ \hat{a}_0 = \bar{y} - \hat{a}_1 \bar{x}; \end{cases}$$

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i;$$

$$\bar{y} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n y_i.$$

Із застосуванням наведених вище формул отримано економетричну модель, розрахунки параметрів якої здійсненні за допомогою програмного продукту Microsoft Excel. Таким чином, емпірична функція простої лінійної регресії, яка описує залежність доходу від реалізації ЗАТ «Південкабель» від собівартості реалізації, має вигляд

$$y = 4568,432 + 1,2705 x.$$

Для аналізу достовірності та доцільності використання знайденої моделі визначимо найбільш поширений критерій якості моделей — коефіцієнт детермінації, який розраховується за формулою (7) і характеризує щільність лінійного зв'язку показника з відібраними факторами.

$$R^2 = 1 - \left(\frac{\sum (y_i - y_i')^2}{\sum (y_i - \bar{y})^2} \right). \quad (7)$$

Якщо даний коефіцієнт близький до 1, то модель вважається адекватною, має місце повна кореляція з моделлю, тобто немає різниці між фактичними і

оціночними значеннями. В протилежному випадку, якщо коефіцієнт детермінації дорівнює 0, то рівняння регресії невдале для передбачення значень y .

У розробленій моделі коефіцієнт детермінації становить 0,9956. Оскільки R^2 близьке до 1, побудована модель адекватна даним спостережень.

Дослідимо побудовану модель на адекватність за допомогою F -тесту Фішера для визначення того, чи є взаємозв'язок між залежною та незалежними змінними випадковим, чи ні. Позначимо α ймовірність помилкового висновку про те, що є істотна випадкова взаємозалежність між змінними, а насправді такого взаємозв'язку немає. Для моделі розрахункове значення критерію Фішера $F_{розр} = 5904,73$, що є більшим за критичне значення $F_{табл}$, яке дорівнює 26. Отже, знайдена модель з ймовірністю 95 % адекватна вихідним даним.

Встановивши характер зв'язку між показником доходу від реалізації кабельно-провідникової продукції та її собівартістю, перевіrivши критерії знайденої залежності на адекватність та можливість її практичного застосування, можна розробити прогноз наслідків включення у собівартість кабельно-провідникової продукції частини витрат на дослідження та розробки інноваційних видів продукції та встановити економічно обґрунтовану частку цих витрат, а також їх вплив на фінансові результати від реалізації.

За основу в прогнозуванні використано дані про річні суми виручки від реалізації кабельно-провідникової продукції, її собівартість та фактичні дані про суму витрат на дослідження за відповідний період [7]. Проведеним аналізом результатів встановлено, що включення витрат на дослідження і розробки у розмірі 10 % від їх річного обсягу до собівартості продукції знизить річний обсяг фінансового результату від реалізації (валового прибутку) на 0,5 %. Проведені розрахунки засвідчили, що включення інноваційних витрат у собівартість в розмірі 10 % є оптимальним з точки зору зростання собівартості реалізації та відповідно незначного зниження валового прибутку від реалізації. Так, за аналізований період з 2003 по 2009 роки включення до собівартості витрат на дослідження та розробки в сумі 3 391 500 грн призвело б до зниження валового прибутку від реалізації на 0,5 %.

Дане коригування собівартості здійснюється без зміни ціни на новий вид кабельно-провідникової продукції та разом з тим дає змогу врахувати у вартості інноваційної продукції не тільки матеріальні та трудові витрати на її виготовлення, а також інноваційну складову, тобто частку витрат на безпосередні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, пов'язані з її винайденням та впровадженням у серійне виробництво.

Доцільність прийняття для підприємства такого рішення полягає в тому, що у випадку врахування цих витрат у загальному фінансовому результаті дана сума втрачає свій економічний зміст як такий і не має ніякого відношення до результатів реалізації того виду продукції, на який по суті понесені ці витрати.

Невключення її призводить до необґрунтованого завищення валового прибутку від реалізації інноваційної продукції і при цьому не дає змоги проаналізувати на основі даних звітності підприємства його інноваційну діяльність у певному вартісному вираженні.

Разом з тим, ці витрати, на нашу думку, мають безпосередній стосунок саме до цього виду продукції, а тому мають бути враховані як частина її собівартості. Включення суми до собівартості забезпечить врахування інноваційної складової у вартості нового виду продукції.

При врахуванні у собівартості частки витрат на дослідження в розмірі 10 % економічна модель у вигляді простої лінійної регресії матиме такий вигляд:

$$y = 4500,71 + 1,2692 x.$$

Як бачимо, дану модель правомірно використовувати при незмінному обсязі реалізації інноваційної продукції. Разом з тим, в умовах нинішньої економічної кризи, що супроводжується зниженням обсягів реалізації продукції, виникає потреба проведення аналізу впливу включення 10 %-вого розміру інноваційних витрат на валовий прибуток у разі зменшення обсягів реалізації кабельно-провідникової продукції досліджуванним підприємством. З цією метою нами здійснено прогнозування зміни величини валового прибутку при зменшенні обсягів реалізації. Результати прогнозу наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Прогноз зменшення валового прибутку при зниженні обсягів реалізації

Зменшення обсягу реалізації кабельно-провідникової продукції, %	Прогноз зменшення валового прибутку (з урахуванням 10 % Вдр),%
0	0,5
10	0,6
20	0,68
30	0,77
40	0,9
50	1,08
60	1,36
70	1,82
80	2,76
90	5,68

Як видно з наведеного прогнозу, при зменшенні обсягів реалізації більше ніж на 50 %, тенденція зменшення валового прибутку від включення до складу собівартості 10 % інноваційних витрат значно посилюється. Якщо до 50 % відхилення по валовому прибутку зростало в середньому на 0,2 %, то при зменшенні обсягів реалізації більше, ніж на 50 %, відхилення по валовому прибутку збільшується з приростом до 3 %, а при зменшенні обсягів на 90 % становить 6 % річного валового прибутку. Отже, враховуючи дані дослідження, можна стверджувати, що 10 %-ва межа включення витрат на дослідження у

собівартість доцільна лише при відносно сталому обсязі реалізації і при його зменшенні більше, ніж на 50 % потребує перегляду на предмет зниження. Такий перегляд може бути здійснений з урахуванням прогнозу зміни частки інноваційних витрат, про який говорилося вище.

Висновки. Отже, наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що у роботі вперше висвітлюється процес формування собівартості та ціни інноваційної продукції з урахуванням інноваційної складової, а саме: витрат на її дослідження та розробки.

Дане дослідження показує, що одним із пріоритетних напрямів відшкодування витрат на інноваційну діяльність за рахунок продукту, отриманого в результаті такої діяльності, є реалізація продукції, виготовленої на основі інноваційної технології. При цьому витрати на інноваційні дослідження та розробки мають бути частково включені до ціни таких виробів.

Подана економіко-математична модель «інноваційні витрати — собівартість — дохід від реалізації» має практичне застосування для оцінки залежності між динамікою розміру доходу від реалізації кабельно-провідникової продукції заводом «Південкабель» та її собівартістю за умови включення та невключення до її складу витрат на дослідження та розробки, понесених на інноваційну розробку даного виду КПП. В результаті виконаних розрахунків визначено оптимальний рівень витрат, які підприємство зможе включити у собівартість нових видів продукції без ризику втрати доходу від реалізації даної продукції.

Включення 10 % від суми витрат на дослідження та розробки до собівартості забезпечить врахування інноваційної складової у вартості нового виду продукції та призведе до зниження валового прибутку від реалізації лише на 0,5 %.

З метою виявлення впливу включення 10 % -вого розміру інноваційних витрат на валовий прибуток у разі зменшення обсягів реалізації кабельно-провідникової продукції проведено прогнозування зміни величини інноваційного валового прибутку при зменшенні обсягів реалізації.

Із врахуванням результатів розрахунків запропоновано ввести у розроблену модель граничну межу її застосування в розмірі до 50 % обсягу реалізації інноваційної продукції. При його зменшенні більше, ніж на 50 %, 10 % — ва ставка інноваційних витрат потребує перегляду на предмет зниження.

Прикладним дослідженням цієї важливої проблеми будуть присвячені подальші наукові роботи.

Література

1. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV від 04 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 36. — С. 882—892.
2. Стандарти бухгалтерського обліку в Україні. Затверджені наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87. Зареєстровано у Міністерстві юстиції України від 21 червня 1999 р. під № 391/3684. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8

«Нематеріальні активи», Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджені наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318 // Все про бухгалтерський облік. — 2002. — № 84 (751). — 80 с.

3. Гайфутдинова О.С. Подходы к определению инновационной конкурентоспособности на примере кабельной промышленности / О.С. Гайфутдинова // Кабели и провода. — 2006. — № 4 (299). — С. 31—35.

4. Економіка та організація виробництва: підручник // За ред. В.Г. Герасимчука, А. Е. Розенплентера, К.: Знання, 2007. — С. 160—176.

5. Метеленко Н.Г. Економіка підприємства: основи теорії та практики: Навч. посібник / Н.Г. Метеленко, А.О. Двігун, Т.М. Борисенко. — Донецьк: Юго-Восток, 2008, С. 174—185.

6. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затверджені наказом Державного комітету промислової політики України від 02.02.2001 р., № 47.

7. Фінансова звітність підприємства ЗАТ «Завод «Південкабель».